

Che Guevara

Held van de jaren zestig? Een vergelijkende studie van twee biografieën van Che Guevara.

Student: Amanda Molenaar
Studentnummer: 3107280
E-mailadres: A.M.Molenaar@students.uu.nl
Begeleider: Monica Soeting
Datum: 18 juli 2012

Aantal woorden: 10.751

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Theoretisch kader	9
Hoofdstuk 2: Vergelijking biografieën	14
2.1: Parateksten	14
2.2: Het verhaal	16
<i>Jengd</i>	16
<i>Studietijd</i>	18
<i>Definitief vertrek uit Argentinië</i>	20
<i>Cubaanse revolutie</i>	23
<i>Macht op Cuba</i>	25
<i>Congo en Bolivia</i>	29
2.3: Intentie auteurs	31
Hoofdstuk 3: Conclusie	32
Bijlage 1: Hoofdstukindeling	
Bijlage 2: Citaten	

Inleiding

Op een markt in Buenos Aires, op muren in Nicaragua – overal kom je het beeld van Che Guevara tegen. Bijna vijfenveertig jaar na zijn dood is deze man nog steeds populair in Latijns-Amerika. Het beeld van de revolutionair die het continent van het imperialisme trachtte te bevrijden, vindt ook in de eenentwintigste eeuw zijn weerga. Maar waar de één Che als een held beschouwt, ziet de ander hem als een moordenaar of foute communist. Er wordt niet eenzijdig over Che gedacht – wel kan met zekerheid gesteld worden dat hij na al die tijd nog steeds een icoon is. Zijn beroemdste foto, die ook op de omslag van deze scriptie staat, is veelvuldig gekopieerd en wordt nog altijd door jongeren gebruikt. Met Che's kenmerkende baret en de vastberaden blik in zijn ogen, heeft deze foto geen bijschrift meer nodig. Dit beeld is zo beroemd geworden dat de foto alleen al de jaren zestig uitstraalt: de revoluties, de dekolonisaties, het communisme, het protest door jongeren, het veranderende politieke speelveld, de kritiek op gevestigde instituties. Mede door deze foto bereikte Che een cultstatus.

Che's bijzondere leven heeft zo veel invloed op de wereld gehad, dat er logischerwijze ook veel verhalen over hem geschreven zijn. Tientallen biografieën, memoires en artikelen zijn sinds zijn opkomst op het wereldtoneel verschenen. Eén van deze biografieën heb ik voorafgaand aan deze scriptie gelezen. *Che Guevara: een biografie* van Jean Cormier (1994) heeft mijn interesse voor geschiedschrijving rondom de icoon Che aangewakkerd, omdat het boek heel manipulatief geschreven is. Cormier heeft namelijk bewust of onbewust een verhaal van een held neergezet. Ik realiseerde me toen dat de persoonlijkheidscultus die rond Che Guevara is ontstaan, ook invloed heeft op het vertelde verhaal in een biografie. Als hij door velen als een held wordt beschouwd, zijn zijn biografieën dan ook heldenepen?

Deze vraag vormde de aanleiding voor dit onderzoek. Ik wilde weten in hoeverre biografieën van Che Guevara van elkaar verschillen en dan in het bijzonder met betrekking tot het heldenaspect. Het is interessant om biografieën te onderzoeken die geruime tijd na zijn dood zijn geschreven. Biografieën die tijdens zijn leven of vlak na zijn dood zijn verschenen, werden immers in de roerige jaren zestig geschreven – en wellicht dus nog meer de invloed van de persoonlijkheidscultus ondervonden. Biografen die hun werk later hebben geschreven, konden met een kritischer oog naar Che en de jaren zestig kijken. Ook zijn met de tijd meer bronnen beschikbaar gekomen. In 1997, dertig jaar na zijn dood, zijn drie biografieën uitgegeven: *Compañero: The Life and Death of*

Che Guevara van Jorge Castañeda, *Che Guevara: A Revolutionary Life* van Jon Lee Anderson en tot slot *Guevara, Also Known as Che* van Paco Ignacio Taibo II. Uit een recensie van historica Matilde Zimmerman blijkt dat elk van deze drie biografen een ander verhaal vertelt en daarbij ook een andere manier van vertellen gebruikt.¹ Omdat de boeken allemaal in hetzelfde jaar zijn uitgegeven, vormen de werken een interessant uitgangspunt voor een onderzoek. Ik heb besloten om de biografieën van Castañeda en Anderson met elkaar te vergelijken.² De omvang van dit onderzoek biedt onvoldoende ruimte om ook de biografie van Taibo II in de vergelijking mee te nemen. De verantwoording van de keuze om wel de andere twee biografieën te vergelijken, heeft er mee te maken dat Taibo II een andere manier van vertellen heeft: hij laat Che ook als het ware als verteller optreden. De andere biografen doen dit niet. Bovendien kregen hun boeken in het algemeen ook meer aandacht dan Taibo's biografie.³

Dit onderzoek is dus een vergelijkende analyse van twee biografieën van Che Guevara, die dertig jaar na zijn dood zijn verschenen. Daarbij hoort de volgende onderzoeksvraag: 'In hoeverre verschillen biografieën van de icoon Che Guevara van elkaar, dertig jaar na zijn dood?'. Daarbij zal ik vooral naar kenmerken van een heldenepos kijken, om zo te bepalen of er een heldenverhaal wordt verteld en of de biografieën in dat opzicht van elkaar verschillen. Dit literatuuronderzoek is dus enerzijds een vergelijking van twee biografieën, anderzijds een toetsing van de biografieën aan de theorieën over heldenepen. Dit laatste zorgt voor de academische relevantie van het onderzoek. De biografieën zijn wel eerder met elkaar vergeleken, maar alleen in recensies in academische literatuur. De werken zijn nog niet eerder gezamenlijk getoetst aan theorieën over heldenepen. Voor dit onderzoek is gekozen voor theorieën van Joseph Campbell en Jill Ker Conway, die beiden onderzoek hebben gedaan naar standaardverhalen en -structuren die zij zijn tegengekomen in de geschiedensschrijving en mythologieën. Beiden stellen vast dat heldenverhalen bijna altijd eenzelfde soort patroon volgen, waarbij Conway ook verschil maakt tussen soorten helden. Gezien de importantie van deze theorieën voor dit onderzoek, is gekozen voor een apart hoofdstuk om het theoretisch kader duidelijk te maken. Daarin zal overigens ook een kader omtrent

¹ M. Zimmerman, 'Che Guevara and the Cuban Revolution', *Latin American Research Review*, 34 (1999) 197-208.

² Hierbij moet worden vermeld dat voor dit onderzoek de herziene versie van Andersons biografie (2010) is gebruikt. In de herziene versie zijn echter alleen het voorwoord, de epiloog en enkele fouten aangepast.

³ Zimmerman, 'Che Guevara and the Cuban Revolution', 197-208.

de biografie worden gegeven en wordt kort aandacht besteed aan de geschiedenis van de biografie.

Het is niet onbegrijpelijk dat er zoveel boeken over Che gepubliceerd zijn. Ernesto Guevara, wat zijn eigenlijke naam is, heeft een bijzonder leven geleid en zijn sporen achtergelaten in de geschiedenis. Met zijn speciale rol in de Cubaanse revolutie, zijn behoefte om dagboeken bij te houden, zijn revolutionaire karakter en zijn geheimzinnige dood is hij een geliefd object voor biografen. Wat inspireerde Che tot een revolutionair leven? Hoe maakte hij de transitie van Ernesto naar Che? Wat was zijn karakter? Waarom was hij in Cuba zo succesvol? Dit zijn vragen die nog steeds niet helemaal zijn beantwoord, gezien het feit dat er tot op heden nieuwe biografieën verschijnen. Ook de biografen Castañeda en Anderson behandelen deze thema's, waarin makkelijk een heldenepos kan worden verwerkt. Ik vermoed daarom ook dat er enkele kenmerken van een heldenverhaal, zoals die worden uitgelegd in hoofdstuk 1, terug te vinden zijn in de biografieën. In hoofdstuk 2 zal de vergelijking tussen de twee biografieën worden gemaakt. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de tekst, maar ook naar parateksten: afbeeldingen, de omslag en de hoofdstukindeling. In dit hoofdstuk zullen de biografieën als geheel met elkaar worden vergeleken, maar zal ik ook specifiek aandacht geven aan eventueel voorkomende kenmerken van heldenepen. Met deze tweeledige benadering – enerzijds een vergelijking van biografieën, anderzijds een toetsing van de biografieën aan de theorieën – maak ik een vergelijkende analyse van de twee biografieën.

Een biograaf beschrijft niet alleen een leven van iemand, hij of zij kiest ook het verhaal dat verteld gaat worden. De biograaf bepaalt immers hoe en welke bronnen worden geïnterpreteerd, wat het sleutelmoment is van iemands leven en welke aanwijzingen er te vinden zijn in iemands verleden voor latere genomen keuzes. Hoewel dezelfde feiten worden besproken, kunnen twee biografieën daarom toch twee verschillende verhalen vertellen. In de vergelijking van de gekozen biografieën zal ik daarom zoveel mogelijk citeren en de vergelijking per gebeurtenis uit Che's leven rangschikken. Een korte introductie op zijn leven is mijns inziens onontbeerlijk om de vergelijking goed te begrijpen. Ik ben me er van bewust dat ook ik een verhaal van Che creëer. Daarom houd ik de introductie zo simpel en feitelijk als mogelijk.

Ernesto Guevara werd op 14 juni 1928 in Rosario, Argentinië, geboren. Zijn ouders, Ernesto Guevara Lynch en Celia de la Serna y Llosa, behoorden tot de Argentijnse middenklasse en hadden beiden Europese voorouders. De Guevara's waren

gematigd links en vormden een intellectueel gezin, waarin veel werd gelezen. Ernesto had van jongs af aan last van een ernstige vorm van astma, die klimaatafhankelijk was. Tijdens Ernesto's jeugd verhuisde het gezin daarom vaak, op zoek naar een geschikt klimaat. Celia gaf Ernesto thuisles en leerde hem Frans. Hoewel de astma Ernesto behoorlijk beperkte, wilde hij er niks voor laten. Zo slaagde hij er in om in het rugbyteam te komen, waar hij zijn latere goede vriend Alberto Granado leerde kennen. Hij begon aan een studie bouwkunde in Córdoba, maar verhuisde op zijn negentiende terug naar Buenos Aires, waar de Guevara's oorspronkelijk vandaan kwamen, om geneeskunde te studeren.

Na een paar jaar onderbrak Ernesto zijn studie om een grote motorreis door Zuid-Amerika te maken, samen met zijn jeugdvriend Alberto. Hoewel de motor het na een tijdje begaf, bezocht Ernesto uiteindelijk Chili, Peru, Ecuador, Colombia, Venezuela en zelfs nog even Miami. Hoewel hij in zijn jeugd ook al met armoede had kennisgemaakt – de Guevara's woonden namelijk niet altijd in de beste buurten en nodigden altijd iedereen, ongeacht klasse, uit – werd Ernesto geraakt door de armoede die hij tegenkwam in Latijns-Amerika. Hij schreef zijn ervaringen en gedachten op in een dagboek, dat hij *Diarios de motocicleta* noemde. Na negen maanden keerde Ernesto terug om zijn studie af te maken.

De *wanderlust* bleef echter aan hem trekken en vlak na zijn afstuderen in 1953 vertrok hij weer opnieuw. Ernesto ging over land naar Midden-Amerika, waar hij kennismaakte met de enorme bananenplantages van The United Fruit Company. Daarnaast maakte hij ook de door de CIA gesponsorde coup tegen de landhervormende president in Guatemala mee, waar Ernesto een tijdje woonde. Hij zag dus vooral negatieve invloeden van de Verenigde Staten, welke de eerste basis vormden voor zijn anti-imperialistische, tegen Amerika gerichte gedachtegoed. In Guatemala leerde Che ook zijn toekomstige vrouw Hilda Gadea kennen en werd hij politiek actief. Hij wilde de afgezette president steunen, desnoods met wapens, en moest hierdoor vanwege gevaar op arrestatie zelfs een tijd in het Argentijnse consulaat verblijven. Hier ontmoette hij Cubaanse vluchtelingen, die hem Che begonnen te noemen: Argentijnen staan er namelijk om bekend om iedereen met 'che' aan te spreken en de Cubanen namen dat over.

De vluchtelingen kwam hij later weer tegen in Mexico, waar hij met Hilda, inmiddels zijn vrouw, naar verhuisd was. Ze stelden hem voor aan Fidel en Raúl Castro, twee Cubaanse broers die eerder een mislukte aanval hadden gepleegd op een militaire

basis in Cuba. Fidel was opnieuw van plan Cuba aan te vallen en de dictator Batista af te zetten. Che besloot zich bij Fidel aan te sluiten, als dokter voor de guerrillastrijders. Hij deed echter ook mee aan de voorbereidende trainingen in Mexico, waar hij een van de besten bleek te zijn. Samen met ongeveer tachtig anderen vertrok hij in november 1956 per schip naar Cuba, waar hij al snel zijn geneeskundige instrumenten inruilde voor een wapen omdat Batista's troepen hen gelijk aanvielen. De revolutionairen moesten uiteindelijk met een veel kleiner aantal mensen door, maar het lukte ze om de binnenlanden te bereiken. Hier zouden ze ruim een jaar vechten voordat hun overwinning kwam. In die tijd bleek Che zo'n goede guerrillastrijder te zijn, dat hij zijn eigen kolom kreeg. Hij gaf les aan zijn soldaten, verleende medische diensten aan boerenfamilies uit de regio en zette *Radio Rebelde* op voor de aanhangers van de revolutionaire strijd. Che was naast Fidel de enige *Comandante*.

In januari 1958 kwam de overwinning voor de guerrillastrijders. Che had inmiddels een nieuwe vrouw ontmoet, Aleida March, en had Hilda Gadea om een echtscheiding gevraagd toen zij hem kwam bezoeken. Che verkreeg de Cubaanse nationaliteit en oefende in de jaren daarna verschillende politieke functies uit. Zo was hij commandant van de *La Cabaña*-gevangenis, waar ook alle misdadigers van het voormalige regime en verraders ten tijde van de revolutie werden veroordeeld. Che was verantwoordelijk voor het beoordelen van het hoger beroep van de rechtszaken. Onder zijn leiding werden tientallen mensen veroordeeld tot de dood. Daarnaast maakte hij als vertegenwoordiger van de nieuwe Cubaanse regering een reis van drie maanden, waarin hij voornamelijk Aziatische landen bezocht die net hun onafhankelijkheid hadden gekregen. Bij terugkomst werd hij Minister van Industrieën en uiteindelijk ook Minister van Financiën en president van de Nationale Bank. Hij probeerde de Cubaanse economie te hervormen en legde hiervoor intensieve contacten met Moskou. Che stond dus in het centrum van de macht in Cuba, samen met Fidel.

Toch was dit niet wat hij wilde, want in 1965 was hij in het geheim naar Congo vertrokken, om daar de revolutie te verspreiden. De revolutie in Afrika ging echter niet zoals in Cuba of zoals Che gehoopt had, waardoor hij uiteindelijk zonder iets bereikt te hebben weer vertrok. Ondanks de mislukte poging in Afrika, wilde Che opnieuw proberen een revolutie op gang te brengen. Er werd deze keer voor Bolivia gekozen. Samen met enkele van zijn Cubaanse vertrouwelingen keerde hij terug naar het Latijns-Amerikaanse continent, ervan overtuigd dat de revolutie nu wel van de grond zou komen. Ook nu nog was het voor de rest van de wereld niet duidelijk waar Che was. In

Bolivia verliep de revolutionaire strijd wederom niet soepel: Che kreeg geen steun van de lokale communisten en de Verenigde Staten boden hulp aan het Boliviaanse leger. De rest is geschiedenis: Che werd ontdekt, gevangengenomen en geëxecuteerd. In 1967, op 39-jarige leeftijd, vond Che uiteindelijk zijn dood. Che's executie heeft ongetwijfeld bijgedragen aan zijn populariteit en de persoonlijkheidscultus die na zijn dood ontstond. Che's verhaal kan makkelijk worden gezien als het verhaal van een held, die bereid is om voor goede doelen te sterven.

Hoofdstuk 1: Theoretisch kader

Biografieën en autobiografieën bestaan sinds jaar en dag, maar het lijkt er op dat ze nu populairder zijn dan ooit. Ook voor geschiedschrijving worden ze gebruikt, maar over dat gebruik wordt wel een debat gevoerd. Eén van de historici die een toenemende populariteit van het gebruik van de biografie binnen de geschiedschrijving constateert, is Barbara Caine. Zij noemt deze populariteit *the biographical turn*, waarmee vanuit een ander perspectief naar verschillende historische periodes en problemen kan worden gekeken. De biografie biedt een mogelijkheid om over een leven te vertellen en brengt zo individuen en groepen uit de samenleving binnen de historische analyse. Caine vindt de biografische benadering binnen geschiedkunde daarom een belangrijke aanvulling voor ‘the understanding of general developments by providing a way of accessing subjective understanding and experience’.⁴ Biografieën van Che Guevara geven in die zin niet alleen een blik in het leven van deze man, maar kunnen ook een ander perspectief op de Cubaanse revolutie bieden. Omdat de revolutie zo’n belangrijk deel van Che’s leven was, kan een biograaf die niet onbesproken laten. Het bekijken van de revolutie vanuit Che’s perspectief kan volgens Caine dus van aanvullende waarde zijn voor de geschiedschrijving.

Caine benadrukt het subjectieve karakter van de biografie. Hoewel een biografie in essentie hetzelfde is als conventionele geschiedschrijving – iemand beschrijft een periode – wordt er vanuit een ander perspectief naar andere zaken gekeken. Zo zijn voor een biografie niet alleen daden belangrijk, maar zijn gedachten en karaktereigenschappen van de gebiografeerde van even groot belang. De nadruk op het individu en zijn of haar karakter in een biografie heeft er toe bijgedragen dat de biografie als minder belangrijke vorm van geschiedschrijving werd gezien.⁵ Tot de zeventiende eeuw was er een duidelijke scheiding tussen biografie en geschiedenis, maar Francis Bacon ging hier tegen in. Hij stelde dat individuele levens juist moesten worden gezien als onderdeel *van* de geschiedenis en dat de biografie zodoende een vorm van geschiedschrijving was. Het besef dat de beschrijving van individuele levens ook tot geschiedenis behoorde, drong vanaf toen langzaam door.⁶ Een van de pleitbezorgers van de biografie als geschiedschrijving was de Schotse Thomas Carlyle, in de negentiende eeuw. Hij bekeek

⁴ B. Caine, *Biography and History* (New York 2010) 1.

⁵ Caine, *Biography and History* 8.

⁶ Ibidem 9.

vanuit een biografische benadering naar historische gebeurtenissen. Ook de Amerikaan Ralph Waldo Emerson was een voorstander van deze benadering en gebruikte de biografie om een serie van bijzondere mannen en hun prestaties te schetsen.⁷ In continentaal-Europa kwam een andere trend op gang: de Duitser Leopold von Ranke probeerde de geschiedschrijving te professionaliseren. Deze professionalisering hield een neutrale en wetenschappelijke benadering van de geschiedenis in, met de nadruk op politieke ontwikkelingen – wat dus inging tegen de subjectieve biografie. Hoewel Rankes visie ook in Engeland steun kreeg, bleef de biografische benadering hier van belang. Tegelijkertijd vond Karl Marx dat de nadruk niet op het individu mocht liggen, en zeker niet op de ‘grote mannen’ van de geschiedenis.⁸ Ook in de twintigste eeuw bleven de meningen verdeeld, maar accepteerden de meeste historici dat biografieën, zoals Caine zegt, ‘insight to the motivations of particular individuals and the meanings of certain events’ kunnen bieden.⁹

In de afgelopen decennia is ‘de gewone man’ door *the biographical turn* steeds belangrijker geworden worden voor de biografie. Er worden echter nog steeds veel biografieën over ‘de grote mannen’ van de geschiedenis geschreven. Voorbeelden hiervan zijn de gekozen biografieën van dit onderzoek. Deze mannen hebben bijna altijd een bijzondere maatschappelijke prestatie geleverd, omdat ze anders niet als belangrijk persoon de geschiedenis in zouden gaan. Het is makkelijk om over deze grote mannen een heldenverhaal te schrijven, zeker als ze voor hun prestatie hun leven hebben opgeofferd. De geschiedenis kent namelijk al veel echte of verzonden helden – en de geschiedschrijving kent daarmee heldenverhalen. Deze verhalen zijn lopen uiteen, maar blijken vaak eenzelfde patroon te hebben.

De mytholoog Joseph Campbell heeft meerdere heldenmythes vergeleken en komt tot de conclusie dat een mannelijke held altijd een bepaalde tocht ondergaat. Verhalen over onder andere Boeddha, Christus en Oedipus bleken eenzelfde soort structuur te hebben. Campbell noemt het dominante patroon van het heldenverhaal in mythologieën de *monomyth*. Campbell geeft de volgende beschrijving van deze monomythe in zijn boek *The Hero With a Thousand Faces*:

⁷ Ibidem 11-14.

⁸ Ibidem 14-19.

⁹ Ibidem 19.

A hero ventures forth from the world of common day into a region of supernatural wonder: fabulous forces are there encountered and a decisive victory is won: the hero comes back from this mysterious adventure with the power to bestow boons on his fellow men.¹⁰

Volgens Campbell geldt deze structuur ook voor de moderne held, met één verschil:

The modern hero, the modern individual who dares to heed the call and seek the mansion of that presence with whom it is our whole destiny to be atoned, cannot, indeed must not, wait for his community to cast off its slough of pride, fear, rationalized avarice, and sanctified misunderstanding [...] It is not society that is to guide and save the creative hero, but precisely the reverse.¹¹

In de standaardmonomythe krijgt de held hulp van de maatschappij, maar dat is bij de moderne held andersom is: *hij* moet de maatschappij naar het juiste leiden.

Campbell onderscheidt drie fasen van de heldentocht: separatie, inwijding en terugkomst. Als voorbeeld haalt hij het verhaal van Prometheus aan, die opsteeg naar de hemelen, het vuur stal van de goden en weer afdaalde.¹² De eerste fase, separatie, kan ook een vertrek zijn. De inwijding is de fase van ‘trials and victories of initiation’.¹³ Tot slot is de terugkomst de reïntegratie in de maatschappij, die ‘from the standpoint of the community, [...] the justification of the long retreat [is]’.¹⁴ Campbell geeft hier drie verschillende mogelijkheden weer voor de terugkeer van de held naar zijn maatschappij: de taak is volbracht en de held wil niet terugkeren; de taak is volbracht maar heeft ook veel teweeg gebracht, waardoor hij vervloekt wordt; of de held keert veilig terug, maar kan niet op begrip rekenen van degenen die hij nu wil helpen, wat zijn carrière tot een eind brengt.¹⁵

Campbell is niet de enige die bekende heldenverhalen heeft vergeleken en een bepaald patroon vaststelt. Jill Ker Conway, historica en autobiografe, concludeert in haar boek *When Memory Speaks* dat iedereen van zijn of haar cultuur een bepaald innerlijk script meekrijgt, waarmee ze hun levens leiden. Door verschillende autobiografieën te

¹⁰ J. Campbell, *The Hero With a Thousand Faces* (New York 1968) 30.

¹¹ Ibidem 391.

¹² Ibidem 30.

¹³ Ibidem 36.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem 36-37.

vergelijken, ziet zij dat er scripten of programma's zijn voor archetypische levens.¹⁶ Hoewel deze conclusie op *autobiografieën* slaat, kan deze ook worden toegepast op biografieën. Conway beschrijft verschillende programma's voor mannen en vrouwen, waarvan drie relevante hieronder worden besproken.

Ten eerste bestaat het script van de klassieke held, dat vergelijkbaar is met Campbell's structuur van een held:

Life is an odyssey, a journey through many trials and tests, which the hero must surmount alone through courage, endurance, cunning and moral strength. Eventually, unless the hero has displeased the gods through some profoundly shocking violation of taboos, he is vindicated by his successful passage through his journey of initiation and returns to claim his rightful place in the world of his birth.¹⁷

Ten tweede onderscheidt Conway het script van de seculaire held, die van zichzelf zo'n type held maakt. Zijn script vertelt over zijn innerlijke gevoelens, zijn emotionele leven en de conflicten die de held onderweg tegenkomt. Deze held is gericht op roem en succes. Daarnaast presenteert hij zichzelf als een man van waarden en normen, 'whose transgressions against aristocratic mores are not sins but merely expressions of a new view of what is important in life.'¹⁸ De seculaire held oefent zelf controle uit over zijn lot, maar zijn leven wordt óók bepaald door de strijd die hij als individu voert tegen de maatschappij.¹⁹ Tot slot is er de romantische held, waarvan Conway drie varianten geeft. Bij alle drie komt het er op neer dat de held voortkomt uit het volk of iemand is die het volk begrijpt. Deze held gaat op zoek naar een vorm of combinatie van politieke en economische vrijheid, voor hemzelf of voor zijn vrijheid.²⁰

Het idee van een archetypisch leven of een terugkerend patroon in verhalen, past goed bij de conclusie van Susanne Egan. Zij stelt dat veel bekende autobiografen hun verhaal naar een conclusie toe schrijven. Omdat deze autobiografen vaak al een succesvol leven achter de rug hebben, is hun verhaal in principe afgerond. Zodoende is de uitkomst bekend en wordt het leven naar de conclusie toegeschreven. Volgens Egan kan een standaardmodel van een heldentocht het verhaal dienen dat in de autobiografie verteld wordt: 'it provides a resonance for the achievement that readers already know about and

¹⁶ J.K. Conway, *When Memory Speaks* (New York 1998) 6-7.

¹⁷ Ibidem 7.

¹⁸ Ibidem 8.

¹⁹ Ibidem 9.

²⁰ Ibidem.

it incorporates those encounters [...] that serve to increase the value of the achievement'.²¹ De conclusie, het behaalde succes, is dus al bekend en daar wordt vervolgens via het model van een heldentocht naar toegeschreven. Wederom is dit ook van toepassing op biografen en niet slechts op autobiografen. Net als bij autobiografen die een succes hebben behaald en wiens verhaal al 'af' is, kan een biograaf ook bij Che naar de uitkomst toe schrijven: Che's leven is immers al voorbij. De conclusie is dus al bekend, waar vervolgens naar toe kan worden geschreven. Eerdere gebeurtenissen uit Che's leven, bijvoorbeeld uit zijn jeugd, kunnen als reden of voorbeeld worden aangehaald ten behoeve van die conclusie. Bovendien kan een biograaf ook bij Che's verhaal het model van een heldentocht toepassen en naar de eindconclusie van de held toeschrijven – dit hoeft niet alleen het geval te zijn bij autobiografen.

De conclusies van Campbell, Conway en Egan zijn daarom dus niet alleen van toepassing op autobiografieën, maar óók op biografieën van Che Guevara. Uit bovenstaande alinea's blijkt dat er een standaardverhaal of –structuur van een held en soorten helden te ontdekken valt in verschillende mythes en autobiografieën. Aangezien deze structuur ook toe te passen is op biografieën van 'helden', dient dit theoretisch kader ook een onderzoek naar biografieën van Che Guevara. In het volgende hoofdstuk zal ik de twee gekozen biografieën vergelijken en onderzoeken of eigenschappen van een heldenverhaal of –structuur in deze werken voorkomen.

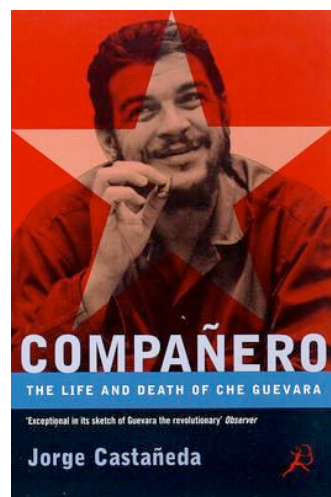
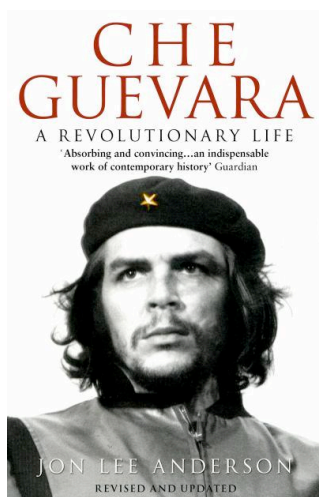
²¹ S. Egan, 'Changing Faces of Heroism: Some Questions Raised by Contemporary Autobiography', *Biography* 10 (1997), 21.

Hoofdstuk 2: De vergelijking

In dit hoofdstuk wordt een vergelijking van de biografieën *Che Guevara: A Revolutionary Life* en *Compañero. The Life and Death of Che Guevara* gemaakt. Ik geef voorbeelden die een antwoord kunnen geven op de onderzoeksvraag. Enerzijds kijk ik dus naar de verschillen tussen de beide biografieën kijken, anderzijds ga ik na in hoeverre gebruik wordt gemaakt van de kenmerken van een klassiek heldenepos. Eerst zal ik de parateksten van de biografieën vergelijken, vervolgens de teksten zelf en tot slot de intenties van de auteurs. Om de vergelijking zo duidelijk mogelijk te maken, zal ik de biografieën per thema naast elkaar leggen. Waar mogelijk wordt er geciteerd; lange citaten zijn in de bijlagen opgenomen.

2.1 – Parateksten

Parateksten omvatten alles van het boek wat niet de tekst zelf is: kافت, lay-out, titel, hoofdstukindeling, tussenkopjes, foto's, etc. De paratekst presenteert als het ware de tekst. De kaften van de twee biografieën lijken tot op zekere hoogte op elkaar: beide hebben een grote foto van Che Guevara en de titel staat groot in beeld.

De uitgever van Anderson gebruikt Che's bekendste foto, maar Castañeda's uitgever heeft een relatief minder bekende foto van Che geplaatst, waar hij lachend en met een sigaar in zijn hand op staat. Op de zijkant van de kaft staat bij Anderson dezelfde foto, bij Castañeda een foto van Che waarop hij *mate* drinkt: een populaire Argentijnse drank. De achterkant van beide biografieën is rood; die van Castañeda heeft daarnaast nog een vage druk van de foto die bij Anderson op de voorkant is gebruikt. Bij beide biografieën wordt dus de 'icoonfoto' gebruikt, wat bijdraagt aan de bestaande beeldvorming van Che Guevara. Dat beide biografieën ook een rode kleur hebben, lijkt geen toeval: dit slaat waarschijnlijk op Che's rode politieke kleur. Dit is een mooi voorbeeld van hoe parateksten een tekst een bepaald beeld meegeven.

De titels van de boeken zijn verschillend, hoewel ze enigszins op elkaar lijken. Anderson of zijn uitgever heeft voor het revolutionaire aspect van Che's leven gekozen, door zijn boek 'Che Guevara: A Revolutionary Life' als titel mee te geven. Van Castañeda's boek is *Compañero* het sleutelwoord van de titel: het betekent 'vriend' of 'kameraad'. Dit woord past ook wel bij de foto die voor het boek van Castañeda is gekozen, waar Che lachend op staat. De foto die bij Andersons boek is gebruikt past juist meer bij het revolutionaire beeld van Che. De hoofdstukindeling is ook anders.²² Anderson heeft zijn boek in drie delen (*Unquiet Youth*, *Becoming Che* en *Making the New Man*) opgedeeld, die weer bestaan uit kleine hoofdstukken. Anderson onderscheidt dus duidelijk drie verschillende perioden in Che's leven: zijn jeugd en reizen, zijn revolutionaire strijd op Cuba en tot slot de periode van zijn vertrek uit Cuba tot zijn dood. Castañeda deelt zijn boek alleen op in hoofdstukken. Geen van de auteurs maakt gebruik van tussenkopjes met een titel. Ze hebben wel allebei foto's geplaatst in het boek: Anderson door het gehele boek heen, Castañeda alleen in het midden. Dat laatste geeft een chronologisch beeld van Che's leven, waarbij de eerste foto één van Che als baby is en de laatste foto Che's dode lichaam toont. Ook Anderson houdt een chronologische volgorde van foto's aan, omdat ze het verhaal volgen. Hij heeft nog wel, voordat het verhaal begint, een relatief onbekende foto van Che in 1960 geplaatst, waarin Che met zijn typisch dromerige blik wegstijgt.

Zo op het eerste oog lijkt het dus alsof Anderson het revolutionaire leven van Che beschrijft en Castañeda Che meer als kameraad, in plaats van revolutionair, wil afbeelden. Dit wordt ook duidelijk door de titels en de foto's. Daarnaast draagt de rode kleur van de kaften bij aan het beeld van de revolutionaire en socialistische Che.

²² Zie bijlage 1 voor de hoofdstukindelingen van beide boeken.

Parateksten kunnen dus een bepaald beeld scheppen en het verhaal op een bepaalde manier presenteren.

2.2 – *Het verhaal*

Hier zal ik de teksten van beide boeken vergelijken. Ik zal Che's leven in verschillende perioden opdelen, om de vergelijking zo duidelijk mogelijk te maken. Hierbij zal ik voornamelijk kijken naar wat en hoe iets gezegd wordt: de ene auteur kan bepaalde gebeurtenissen niet noemen, terwijl de ander dat wel doet. Daarnaast is ook de toon waarop dat gebeurt belangrijk: de woordkeuze van de auteur om over een gebeurtenis te vertellen kan een positief of negatief oordeel weergeven – en zo Che als held beschrijven, of juist niet. Ik kijk daarom voornamelijk naar deze verschillen en zal geen gedetailleerde samenvattingen van de hoofdstukken geven.

Jeugd

Onder 'jeugd' versta ik Che's leven vanaf zijn geboorte tot aan zijn studietijd. In zijn kindertijd en jeugd heeft Che onder andere in Rosario, Alta Gracia en Córdoba gewoond.

Anderson

Anderson begint zijn verhaal met een citaat over Che's onjuiste officiële geboortedatum, waarna hij zijn stem als biograaf duidelijk laat doorklinken. Hij heeft namelijk al bij de beschrijving van Che's jeugd duidelijk de rest van Che's leven en diens dood in gedachten: 'It seems fitting that a man who spent most of his adult life engaged in clandestine activities and whose death involved a conspiracy should have begun life with a subterfuge'.²³ Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk is geworden, kan een biograaf met een bepaalde conclusie in gedachten eerdere gebeurtenissen beschrijven. Dat doet Anderson hier ook. Daarna gaat Anderson verder met een uitgebreide beschrijving van Che's ouders: hoe zij leefden, uit welke families zij voortkwamen, etc. Nadat Ernesto geboren was en hij veel last van zijn astma kreeg, moest het gezin vaak verhuizen. Astma speelt een rol in Andersons beschrijving van Che's jeugd en dan vooral in relatie tot Che's vader: 'For Ernesto Guevara Lynch, his elder son's illness was a kind of curse'.²⁴

Het is begrijpelijk dat bij zo'n belangrijke politieke figuur als Che gezocht wordt naar bepaalde 'aanwijzingen' in zijn jeugd voor zijn politieke betrokkenheid en

²³ J.L. Anderson, *Che Guevara. A Revolutionary Life*, (Londen 2010) 4.

²⁴ Ibidem 11.

medeleven met de armen. Ook Anderson behandelt dit thema. Hij zegt hierover: 'Ernesto Guevara Lynch later sought to portray his son's interest in this war [tussen Paraguay en Bolivia van 1932 tot 1935, AM] as influential in shaping his political consciousness. This seems unlikely since Ernesto junior was only seven years old when the war ended.'²⁵ Later zegt de auteur echter dat deze oorlog waarschijnlijk de eerste politieke gebeurtenis was die Che bewust heeft meegemaakt. Anderson zocht verder naar Che's politieke betrokkenheid tijdens de roerige jaren veertig, maar kwam niet verder dan 'acties' tegen de jeugdbeweging van de lokale nazi-alliantie. Che was hier echter alleen op papier bij betrokken en heeft één keer gevochten toen de beweging de uitgang van de school blokkeerde. Ook imiteerde Che zijn vader die een beweging had opgezet, die nazi-activiteiten opspoorde, maar: 'Ernesto's commitment to political causes fell far short of active militancy during his high school years.'²⁶ Anderson citeert ook een uitspraak van Che waarin hij zegt dat hij gedurende zijn adolescentie nooit betrokken is geweest bij politieke acties.²⁷

Castañeda

Net als Anderson geeft Castañeda allereerst een beschrijving van Che's familie, om zo de context weer te geven waarin Che is opgegroeid. Ook besteedt Castañeda aandacht aan het gezin en hun klasse, politieke gebeurtenissen en Che's astma. Over dit laatste zegt hij: 'Ernesto's fierce determination to overcome his physical shortcomings was thus a major factor in the development of his personality.'²⁸ Hij past dus het 'biografische gebruik' toe dat in het theoretisch kader is besproken: vanuit het heden, waarbij de conclusie al bekend is, kijkt hij naar eerdere gebeurtenissen die dan aanwijzingen worden voor het vervolg van het levensverhaal. Hetzelfde doet hij bij Che's kindertijd, hoewel minder expliciet: 'How they all played without distinctions or hierarchy, and how easily Ernesto related to people from different social and cultural milieux.'²⁹ Castañeda beschouwt ook dit als een belangrijke factor voor de ontwikkeling van Che's karakter.

Castañeda ziet wel een politiek bewustzijn in Che's jeugd: 'These languid years in Alta Gracia also saw Ernesto's incipient politicization. The Spanish Civil war had a major

²⁵ Ibidem 23.

²⁶ Ibidem 33.

²⁷ Ibidem 35-36.

²⁸ J. Castañeda, *Compañero. The Life and Death of Che Guevara*, (Londen 1997) 11.

²⁹ Ibidem.

impact on him.³⁰ Volgens Castañeda hebben de politieke vluchtelingen in Alta Gracia en de constante stroom van informatie van een oom die in Spanje correspondent was, bijgedragen aan Che's politieke bewustzijn, net als het gegeven dat Che's vader zijn zoon betrok bij zijn antinazibeweging.³¹ Hoewel beide schrijvers politieke gebeurtenissen uit Che's jeugd noemen, ziet Castañeda die als bepalend voor Che's ontwikkeling, terwijl Anderson ze als incidenten afdoet.

Studietijd

Hoewel Che in eerste instantie in Córdoba achterbleef om daar bouwkunde te studeren, terwijl zijn familie naar Buenos Aires was verhuisd, ging hij later toch in de hoofdstad wonen. Hij besloot daar geneeskunde te studeren. De biografen hebben over deze nieuwe studiekeuze geschreven. Tijdens zijn studietijd maakte Che ook een aantal reizen in Latijns-Amerika. In deze tijd was de dictator Juan Domingo Perón aan de macht in Argentinië.

Anderson

Che's besluit om geneeskunde te studeren nam hij na de dood van zijn grootmoeder. Anderson beschouwt haar dood echter niet als de reden voor de studiekeuze: 'The shock of her death [...] may have helped spur Ernesto's decision to switch careers, but as his choice of specialties soon revealed, he was also obsessed with finding a cure for his own medical condition.'³² Tijdens zijn studietijd las Che veel socialistische werken, maar volgens Anderson 'showed [Ernesto] no inclination to become formally affiliated with the left.'³³ Over Perón zegt Anderson: 'He [Che, AM] avoided expressing sympathy for either Perón or his opponents.'³⁴ Che was dus wel geïnteresseerd in links gedachtegoed, maar was volgens Anderson geen aanhanger van Perón.

Tijdens zijn studietijd maakte Che zijn eerste lange reis door Zuid-Amerika, samen met Alberto Granado. Anderson ziet Che's gedachten langzaam veranderen: 'Ernesto had a fraternal feeling for the conquered indigenous races through whose lands he now traveled. [...] Like the medical researcher he was on his way to becoming, Ernesto searched for a cause when he saw a symptom. And, having found what he thought was

³⁰ Ibidem 13.

³¹ Ibidem 14-15.

³² Anderson, *Che Guevara*, 43.

³³ Ibidem 49.

³⁴ Ibidem 50.

the cause, he searched for an antidote.³⁵ Anderson refereert hier aan de sociale ongelijkheid die Che onderweg tegen kwam. Dit weet Che aan de lokale regimes, die gesteund werden door de Verenigde Staten. De antidote was dus om de Verenigde Staten uit, in dit geval, Chili te krijgen. Anderson noemt het hoofdstuk volgend op Che's reis ook 'I'm not the person who I was before', waarin hij Che citeert die zegt dat hij door de reis veranderd is.

Castañeda

Ook Castañeda haalt Che's studiekeuze aan. Dit doet hij echter veel uitgebreider en systematischer dan Anderson: 'Three explanations are frequently given for Ernesto Guevara's decision to enroll at the Faculty of Medicine³⁶, waarna hij alle opties beoordeelt op hun plausibiliteit. Castañeda concludeert dan: 'Ernesto chose medicine as a means to an end – to help people [...] – not because of any innate passion or early convocation. One should certainly not seek any ideological motivation.'³⁷

Tijdens Che's studietijd kreeg zijn moeder borstkanker, wat Castañeda gebruikt om iets te zeggen over de geschiedschrijving van Che: 'The official silence on Celia's [Che's moeder, AM] sickness is the first of myriad attempts by the Cuban government and its partisans to rewrite the story of the hero's life. [...] It would appear that revolutionary heroes cannot have embarrassing or painful episodes in their biographies. Perhaps one day it will become clear why Stalinism [...] acknowledges the existence only of villains or saints'.³⁸

Castañeda zegt iets soortgelijks over een mogelijke vorm van peronisme in Che's jeugd. Eerst stelt hij dat Che wel degelijk betrokken was bij de politieke turbulentie van die tijd³⁹, maar vervolgens zegt hij: [Peron] was obviously not the only person who has attempted to attribute a posthumous Peronism to Che Guevara in his youth [...] however [...] [t]here are no traces of any position or even interest on Che's part regarding political and social events in his country at that time.⁴⁰ Castañeda probeert dus pogen van anderen om de geschiedenis van deze 'held' te herschrijven, tegen te gaan.

³⁵ Ibidem 79.

³⁶ Castañeda, *Compañero*, 25.

³⁷ Ibidem 28.

³⁸ Ibidem 27, zie bijlage 2 voor het gehele citaat.

³⁹ Ibidem 30.

⁴⁰ Ibidem 31.

De biograaf denkt dat Che zijn reizen maakte, vanwege 'his insatiable curiosity about and fascination with anything that was different, strange, alien, and mysterious'⁴¹ kwamen. Che had tijdens zijn studietijd ook een vriendinnetje gekregen, maar brak met deze relatie toen hij ging reizen met Alberto. Castañeda zegt hier onder andere over: 'Obviously, the young man already had an elevated conception of himself and the destiny he was embarking on; and he saw his girlfriend as an obstacle on his path.'⁴² Castañeda ziet dus in de jonge Che al iemand die bewust met zijn lotsbestemming bezig was. De biograaf bekijkt daarna Che's dagboeken die hij tijdens zijn reis heeft bijgehouden en concludeert dat 'his sensitivity to poverty, injustice, and arbitrariness weighed far more than culture or abstract knowledge. His approach remained naive and incomplete'.⁴³ Castañeda geeft eerst een beschouwing en vervolgens zijn eigen mening over de dagboeken: hij geeft dus een oordeel over Che. Hij doet dat even later weer: 'Che's appeal is moral, not political.'⁴⁴ Een mogelijke verklaring voor het beoordelen van Che's dagboeken kan verderop in het verhaal gevonden worden, wanneer Castañeda zegt dat verschillende biografen Che's politieke bewustzijn toeschrijven aan de reis door Zuid-Amerika. Castañeda is het daar niet mee eens.⁴⁵ Wellicht dat Castañeda daardoor Che's politieke gevoel sterk beoordeelt: hij ontkracht daarmee de stelling dat Che's politieke bewustzijn tijdens diens reis is ontstaan.

Definitief vertrek uit Argentinië

Che maakte na zijn studietijd wederom een reis door Latijns-Amerika, waar hij Fidel ontmoette. Hij ontmoette hier ook zijn eerste vrouw Hilda, met wie hij een dochter kreeg. Che heeft sindsdien nooit meer in Argentinië gewoond.

Anderson

Anderson beschrijft Che's vertrek uit Buenos Aires heel clichématig. Het lijkt zelfs bijna op een scene uit een film, waarin Che's moeder met de vertrekkende trein meerent.⁴⁶ De jongens bleven bijna een maand in La Paz, waar 'their social contacts gave them entrée into a La Paz elite that was the natural enemy of the changes taking place in the

⁴¹ Ibidem 36.

⁴² Ibidem 39.

⁴³ Ibidem 46, zie bijlage 2 voor het gehele citaat.

⁴⁴ Castañeda, *Compañero*, 47.

⁴⁵ Ibidem 54.

⁴⁶ Zie bijlage 2 voor het gehele citaat.

country'.⁴⁷ Ondanks hun verblijf bij de elite, bleef Che geïnteresseerd in de Boliviaanse revolutie. Bovendien werd hem duidelijk dat 'real independence was impossible as long as the United States controlled export markets'.⁴⁸ Later ontmoette Che in Panama een hoogleraar, over wie Anderson zegt: [His] knowledge of Marxist ideology and his potential value as a *revolutionary* were what mattered to Ernesto. One cannot help feeling that people were being marked for their use as players in a revolution that transcended national boundaries. It was as if glimmerings of his future program were already seeping into his consciousness.⁴⁹ Anderson past hier dus weer de eerder besproken methode toe door aanwijzingen voor de conclusie van het verhaal in het verleden te zoeken. Daarnaast ziet Anderson een 'decisive personal testimonial'⁵⁰ voor Che's nieuwe revolutionaire leven, in het werk *Note on the Margin* dat Che in Guatemala schreef. Tot slot vindt Anderson nog meer aanwijzingen hiervoor: 'His asthma had come to symbolize the malignant shackles of heredity that he was in the process of rejecting. He wished to form a new identity, to reforge himself as a revolutionary, to vanquish once and for all the limitations he had been born with.'⁵¹ Uit bovenstaande voorbeelden kan geconcludeerd worden dat Anderson deze reis als beslissend beschouwt voor Che's nieuwe identiteit als revolutionair.

In Guatemala werd Che ook politiek actief. Hij schreef onder andere over de politieke situatie in dit land, wat Anderson als een 'optimistic prognosis' beschouwt.⁵² Daarnaast ontmoette Che in Guatemala zijn toekomstige vrouw Hilda. Anderson geeft meerdere voorbeelden waaruit blijkt dat Che niet veel gaf om zijn relatie met deze vrouw, of in ieder geval dat zij er meer waarde aan hechtte. Zo schrijft Anderson: 'Marriage with Hilda was the farthest thing from Ernesto's mind'⁵³, en: 'Ernesto's thoughts and actions since their parting [Che ging naar Mexico and Hilda was gearresteerd, AM] had not been those of a concerned lover.'⁵⁴ Nadat Che in Mexico Fidel had ontmoet, besloot hij mee te vechten voor de revolutie in Cuba. Hiervoor volgde hij een training, waar Anderson over zegt: 'Che already stood out from the crowd. His strong personality,

⁴⁷ Anderson, *Che Guevara*, 98.

⁴⁸ Ibidem 100.

⁴⁹ Ibidem 112-113.

⁵⁰ Ibidem 119.

⁵¹ Ibidem 133.

⁵² Ibidem 136.

⁵³ Ibidem 150.

⁵⁴ Ibidem 156.

closeness to Fidel and Raúl, and rapid rise to preeminence within the group doubtless aggravated the early resentment felt by some of the Cuban trainees toward [him].⁵⁵

Castañeda

Castañeda zegt het volgende over Che's verblijf in Bolivia: 'Che was rapidly and somewhat naively captivated by the Bolivian revolution, though he was irritated soon enough by its obvious shortcomings.'⁵⁶ Net als Anderson beschouwt Castañeda de reis door Latijns-Amerika als beslissend voor Che's politieke bewustzijn. Hij legt echter de nadruk op Guatemala, in plaats van Panama zoals Anderson doet: 'Che's stay in the Mayan nation was not a period of passionate sentiments, but of political awakening.'⁵⁷ Che's teksten over de politieke situatie in Guatemala beoordeelt hij in veel hardere bewoordingen dan Anderson: 'He could not have been more mistaken.'⁵⁸ Castañeda blijkt volgens dit voorbeeld een stuk kritischer dan Anderson te zijn. Wat betreft de relatie van Che en Hilda, zit hij wel weer op één lijn met Anderson: 'Everything [...] suggests that the romance was platonic for a long time.'⁵⁹

Castañeda besteedt vervolgens vijf pagina's aan een beschrijving van de politieke situatie in Cuba. Ook beargumenteert hij in drie pagina's waarom Che, toen hij Fidel ontmoette, nog geen marxistische theoreticus was: het lijkt wel alsof Castañeda constant Che's eventuele politieke kennis en vermogen om te analyseren probeert te ontkrachten. Het 'debunken' van deze held is ook in de voetnoten van de biografie terug te vinden, bijvoorbeeld wanneer Castañeda meldt dat er in een eerdere publicatie een deel van een brief van Che is weggelaten: 'Che's father shared the Cubans' compulsion to strip their heroes of any trauma, dilemma, or contradiction.'⁶⁰ Wat Castañeda wel terugziet in Che's leven is zijn zoektocht naar een bestemming. Over de keuze om naar Cuba te gaan haalt Castañeda verschillende factoren aan, maar concludeert vervolgens: 'The essential point was always, however, his quest for a destiny. Purely political and strictly personal concerns were secondary in Che's life.'⁶¹ Hij herhaalt dat later: 'By now the idea of a personal destiny seems firmly established.'⁶²

⁵⁵ Ibidem 184.

⁵⁶ Castañeda, *Compañero*, 58.

⁵⁷ Ibidem 67.

⁵⁸ Ibidem 70.

⁵⁹ Ibidem 67.

⁶⁰ Ibidem 95.

⁶¹ Ibidem 96.

⁶² Ibidem 109.

De Cubaanse revolutie

Eind 1956 ging Che samen met Fidel en tachtig anderen op weg naar Cuba, waar ze uiteindelijk meer dan een jaar gevochten hebben. Deze periode beslaat deze tijd tot aan de overwinning.

Anderson

Hoewel voor Anderson hier het tweede deel van Che's leven begint, gaat hij vrij snel door het verhaal over de aankomst op Cuba heen. Hij ziet in die aankomst nog wel het sleutelmoment van Che's leven, wanneer die de keuze moet maken tussen het redden van een eerstehulpdoos of van ammunitie: 'He chose the latter. If there was ever a decisive moment in Ernesto Guevara's life, that was it. He may have possessed a medical degree, but his true instincts were those of a fighter.'⁶³ Volgens Anderson zorgde de strijd op Cuba er voor dat Che alles zwart/wit zag: 'People were no longer simply people; each person represented a place within the overall scheme of things and could be viewed [...] as either a friend or an enemy. [...] Just as Che's worldview had been expanded by leaving home, it had contracted when his quest to decide what he believed in was resolved in Marxism.'⁶⁴ Volgens Anderson zag Che de revolutie als 'the ultimate embodiment of history's lessons and the correct path to the future'⁶⁵ en mocht niets dat in de weg staan. Dit wordt duidelijk in het hoofdstuk 'Enemies of All Kinds', waarin Anderson de executies beschrijft die Che en zijn mannen uitvoerden in het belang van de revolutie.

Anderson beschreef al eerder Che's nieuwe identiteit, die Che volgens Anderson in Guatemala ontwikkelde. Het verschil met Che's oude leven komt voor hem tot uitdrukking in de strijd op Cuba: 'He had made a conscious choice to divorce himself from his "outside" life [zijn dochter, zijn familië in Argentinië, AM]. Indeed, one of the most remarkable aspects of his diary of the time is the almost total lack of personal details or introspection, especially compared with the self-absorption of the vagabond Ernesto just a few years ago.'⁶⁶ Een onderdeel van de nieuwe identiteit was zelfkritiek, wat hem onderscheidde van de rest van de mannen: 'It is hard to imagine many other men in the same situation making this sort of critical self-judgment, but this was how Ernest Guevara, in his new identity as Che, now confronted life.'⁶⁷ Anderson zegt dat de

⁶³ Anderson, *Che Guevara*, 205.

⁶⁴ Ibidem 225.

⁶⁵ Ibidem 233.

⁶⁶ Ibidem 312.

⁶⁷ Ibidem 311.

nieuwe Che niet meer kon verschillen van de overige guerrilla's: hij bezat een 'penchant for strict discipline'⁶⁸, was 'demanding [...] and notoriously severe in his punishment. [...] [B]ut for those who stuck it out, being "with Che" became a source of pride. He earned their respect and devotion because he lived as they did.'⁶⁹ Volgens Anderson was dit het revolutionaire beeld dat Che voor zichzelf gecreëerd had.

Castañeda

Castañeda schrijft dat in de eerste maanden op Cuba 'Che deservedly gained his reputation as the guerrillas' "Communist" or radical'.⁷⁰ Door 'deservedly' toe te voegen, geeft Castañeda gelijk zijn oordeel over de juistheid van deze uitspraak. Hij doet dat vaker in het boek, bijvoorbeeld wanneer hij de executies beschrijft: 'Guevara rightly commented that this might seem a "barbaric" exercise.'⁷¹ De auteur ziet daarnaast, net als Anderson, dat Che tijdens de strijd op Cuba uitblinkt in vergelijking met de rest van de groep. Zo noemt hij Che's 'sense of organization [...] [and] his egalitarian and honest dealings with his troops.'⁷² Castañeda illustreert dit laatste met een voorbeeld, waarin Che werd uitgenodigd bij boeren om met hen te eten: 'Che refused. He gave orders that the three portions should be put into a larger dish, so they could be shared among all later on.'⁷³ Castañeda somt later in het verhaal nog een keer de redenen op waarom Che zo succesvol en geliefd was: 'Guevara's enormous contribution to the struggle, his bravery, discipline, organization, and levelheadedness'⁷⁴ en zijn 'brilliant political skills'.⁷⁵ Castañeda ziet echter geen nieuwe identiteit bij Che zoals Anderson dat doet, maar zegt juist dat sommige van die eigenschappen te maken hebben met zijn Argentijns-Europese achtergrond.⁷⁶ Ook stelt Castañeda dat 'Che was forced to back down on his attempts to impose on them [de overige guerrilla's, AM] his own habits and experience from other Latin American countries'.⁷⁷

Zoals al uit de eerste twee voorbeelden blijkt, is de biograaf duidelijk aanwezig in dit verhaal. Allereerst geeft hij vaak een oordeel, door bijwoorden als 'rightly' en

⁶⁸ Ibidem 266.

⁶⁹ Ibidem 324.

⁷⁰ Castañeda, *Compañero*, 112.

⁷¹ Ibidem 106.

⁷² Ibidem 112.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem 120.

⁷⁵ Ibidem 130.

⁷⁶ Ibidem 120.

⁷⁷ Ibidem 132.

‘deservedly’ toe te voegen aan een zin. Over de door Che geschreven teksten in zijn tijd op Cuba is hij nog stellig: ‘The Guevarist description of what occurred in Cuba was incomplete, and even false to some extent. He wrongly extrapolated the supposed lessons of Cuba to other latitudes, and ignored one central point: what happens once can rarely be repeated’⁷⁸ – het lijkt zelfs alsof Castañeda’s opinie een anti-revolutionaire is. Daarnaast geeft hij regelmatig argumenten op een systematische manier – ‘first of all, [...] [s]econdly, [...] [f]inally’⁷⁹ – waarschijnlijk om de lezer te overtuigen van zijn mening. Ook is de biografie altijd op zoek naar verklaringen als iets nog niet duidelijk is – ‘[t]here are several explanations’⁸⁰ – waarna hij beargumenteert welke het meest logisch zou zijn. Tot slot benoemt hij ook zijn eigen rol als biografie. Over de slag om de stad Santa Clara zegt hij: ‘It is up to historians to determine just how decisive the battle of Santa Clara really was. The biographer must ask different questions. Was the revolutionary triumph [...] due to Che’s military genius, or did it have more to do with politics and psychology?’⁸¹ Castañeda laat zijn rol als biografie ook zien door regelmatig andere biografieën aan te halen: ‘None of Che’s or Fidel’s biographers has really explained’⁸²; ‘Some exiled biographers report that.’⁸³

Castañeda is echter niet constant kritisch. Hij roemt ook de goede eigenschappen van Che: ‘His composure, determination, lucidity, and spirit of sacrifice were invaluable in Santa Clara. Without his leadership skills, his implacable centralization of all decisions, his detachment and sense of strategy, victory would have been impossible.’⁸⁴ Daarnaast geeft hij ook een verklaring voor het feit dat Che’s beschrijving over de strijd op Cuba niet juist was: ‘Only Fidel, Che, Raúl, and Camilo had the moral authority to write the official history of the war. [...] The only one left was Che [...] [b]ut he carried only the cultural and intellectual baggage he had brought with him to Havana. It was inevitable that he should emphasize those aspects of the war that he had lived firsthand.’⁸⁵

Macht op Cuba

⁷⁸ Ibidem 141.

⁷⁹ Ibidem 129.

⁸⁰ Ibidem 139.

⁸¹ Ibidem 136.

⁸² Ibidem 139.

⁸³ Ibidem 143.

⁸⁴ Ibidem 137.

⁸⁵ Ibidem 140-141.

Dit deel beslaat de periode vanaf de overwinning in 1959 tot aan Che's vertrek naar Afrika in 1965. In die tijd zat Che in het centrum van de Cubaanse macht.

Anderson

Hoewel Che veel macht en aanzien had, wilde hij volgens Anderson geen privileges voor zichzelf en anderen. Toen zijn tweede vrouw Aleida een paar Italiaanse schoenen van een vertrouweling Fidels had gekregen, '[C]he made Aleida return them. Did the average Cuban wear imported Italian shoes? No. Then she couldn't, either.'⁸⁶ Hetzelfde gebeurde toen Che erachter kwam dat zijn gezin meer voedselbonnen kreeg dan de meeste Cubanen. Anderson laat vervolgens de dubbelzinnigheid van Che's pogingen tot gelijkheid zien, door een pagina lang de verschillen tussen de Argentijnse Che en de Cubanen weer te geven. Hoewel Che probeerde gelijk aan hen te zijn, concludeert Anderson dat '[d]espite his honorary Cuban citizenship and the passage of time, Che was culturally still very much an Argentine.'⁸⁷ Zo hield Che vast aan zijn *mate* en tangomuziek, waar de Cubanen mojito's dronken en salsa dansten. Dus ondanks dat Che gelijk aan hen probeerde te zijn, hield hij tegelijkertijd sterk vast aan zijn Argentijnse achtergrond.

De Russische invloed op Cuba in die tijd was groot. De CIA weet dat destijds vooral aan Che's inspanningen voor betere relaties tussen de landen, waar Anderson in mee gaat.⁸⁸ Ondanks Che's voorkeur voor de socialistische Sovjet-Unie, laat Anderson ook een ander beeld zien: 'Che never said so publicly, but those who knew him say he returned from his first trip to Russia dismayed by the elite lifestyle and the evident predilection for bourgeois luxuries he saw among Kremlin officials. Four and a half decades of socialism had not created a new Socialist Man, at least not among the party elite.'⁸⁹ De idealistische Che had namelijk het concept van 'de Nieuwe Man' bedacht, waarin de eliminatie van individualisme centraal stond, net als het opofferen van individuele capaciteiten ten behoeve van de revolutie.⁹⁰ Anderson koppelt dit concept aan een artikel dat Che schreef over Cuba als voorbeeld voor de revolutie in de rest van Latijns-Amerika: 'This was the "scientific" discovery that Ernesto Guevara had been destined for. [...] in essence, Che was arguing that his formula for attaining socialism through armed struggle amounted to a scientific discovery, and that the discovery would

⁸⁶ Anderson, *Che Guevara*, 538.

⁸⁷ Ibidem 540.

⁸⁸ Ibidem 474.

⁸⁹ Ibidem 466.

⁹⁰ Ibidem 457.

lead to the end of injustice and the creation of a new form of man.”⁹¹ Anderson maakt dus van het concept van ‘de Nieuwe Man’ de ‘wetenschappelijke’ ontdekking waar Che volgens de biograaf al die tijd naar op zoek was. Anderson beschreef al eerder dat Che in Chili op zoek was naar een antidote. Nu had Che dan eindelijk het middel gevonden voor alle sociale problemen die hij tijdens zijn reizen was tegengekomen. Zoals het bovenstaand citaat laat zien, maakt Anderson van deze ontdekking zo Che’s lotbestemming. De biograaf trekt daarmee een parallel van elementen van Che’s eerdere leven naar een later moment en van Che’s medisch onderzoek naar zijn politieke gedachtegoed.

Che steunde vanuit Cuba ook een poging tot revolutie in het Argentijnse Salta, maar deze kwam niet van de grond. Hierover zegt Anderson: ‘It was plain that he would have to demonstrate personally that his ideas could work.’⁹² Daarnaast uitte Che volgens Anderson steeds meer publiekelijk kritiek op de Cubaanse economie en de samenwerking met de Sovjet-Unie. Vooral met kritiek op de Sovjet-Unie was Che te ver gegaan, wat Fidel niet meer kon verdedigen tegenover het Russische regime. Bovendien was Che ‘not a Cuban but an Argentine, and although he never said so publicly, he must have felt that Cuba was “their” [van de Cubanen, AM] country, after all.’⁹³ Hij was nu nog fit genoeg om te vechten. Tijdens een reis door Afrika zag Che genoeg mogelijkheden om daar een revolutie te starten.⁹⁴ Bovendien werd hij, volgens Anderson, daartoe ook een handje geholpen door Fidel: ‘So Fidel “suggested” that he leave Cuba immediately and return to Afrika.’⁹⁵ Anderson ziet dus verschillende oorzaken voor Che’s vertrek.

Castañeda

Ook Castañeda ziet in Che’s politieke tijd op Cuba tekenen van zijn latere lotsbestemming, zoals toen Che op zakenreis in China was: ‘Che received news [...] of the birth of his daughter with Aleida. His absence confirmed [...] [that] the only thing that counted for him was the Revolution. Everything else was secondary.’⁹⁶ De beroemde foto die Che een cultstatus gaf en waar al eerder over is gesproken in dit onderzoek, werd ook in deze periode gemaakt. Volgens Castañeda droeg de foto bij aan de iconisering van

⁹¹ Ibidem 482-483, zie voor het gehele citaat bijlage 2.

⁹² Ibidem 561.

⁹³ Ibidem 565.

⁹⁴ Ibidem 576-577.

⁹⁵ Ibidem 594.

⁹⁶ Castañeda, *Compañero*, 183.

Che: 'It recorded the Christlike image of the living Che, eventually joining the equally Christlike photo of his corpse.'⁹⁷ Castañeda vergelijkt dus Che's beeldvorming met de beelden van Christus, waarmee Che dezelfde status als Christus krijgt.

Castañeda stelt dat Che in deze periode een nauwkeuriger beeld van de geopolitieke relaties heeft gekregen. Hij grijpt verschillende bronnen hiervoor aan om wederom een oordeel te geven. In slechts enkele pagina's tekst komen constant zinnen of woorden voor als 'Che was totally wrong', 'his assessment was quite valid', 'Che was right', 'the thesis was false' en 'there is a contradiction.'⁹⁸ Opnieuw laat Castañeda zijn oordeel doorklinken wanneer het gaat om politieke zaken. Bovendien besteedt de biografie veel tekst aan de beschrijving van de politieke en economische situatie van Cuba.

Dat Che uiteindelijk uit Cuba vertrok, wijt Castañeda aan het feit dat, hoewel Che wel steun van Fidel kreeg voor zijn buitenlandse projecten, Fidel Che nooit volledig in zijn idealen kon steunen: 'Che gradually realized he was alone: neither with nor against Fidel. [...] Nothing could have affected Che more than this tangle of ambiguities and contradictions. [...] Once again, it was time to leave.'⁹⁹ Volgens Castañeda had Che inmiddels door dat hij zijn ideaal nooit zou bereiken in Cuba, want hij begon steeds meer kritiek te uiten op de Cubaanse politiek en samenleving. Blijven was geen optie: 'Yet rather than continuing to strive for an impossible goal, [...] he preferred to flee. [...] [R]esigning oneself to the imperatives of realpolitik and economics is not the stuff of which myths, or heroes, are made.'¹⁰⁰ Castañeda heeft ook bij eerdere voor Che onhoudbare situaties gezegd dat Che liever wilde vluchten: bijvoorbeeld toen zijn eerste huwelijk niet goed liep en hij de kans kreeg om naar Cuba te gaan. De biografie ziet in eerdere gebeurtenissen aanwijzingen voor Che's vertrek uit Cuba: 'As a conclusion to Che's golden years in Cuba¹⁰¹ [...] [a]lready, the Christlike image of a beautiful death could be read on Che's face¹⁰² [...] at some unconscious level Che may have known that he had lost his war in Cuba.'¹⁰³ Hoewel beide biografen de kritiek die Che uitte op de economie en de samenwerking met de Sovjet-Unie als factor voor zijn vertrek noemen, zien ze ieder toch een andere oorzaak voor Che's vertrek uit Cuba. Anderson laat de lezer

⁹⁷ Ibidem 194.

⁹⁸ Ibidem 189-192.

⁹⁹ Ibidem 275.

¹⁰⁰ Ibidem 221.

¹⁰¹ Ibidem 232.

¹⁰² Ibidem 234.

¹⁰³ Ibidem 243.

denken dat dat vertrek vooral door Che's eigen ideaal van een revolutie wereldwijd kwam; terwijl Castañeda de nadruk legt op het feit dat er voor Che eigenlijk geen politieke toekomst meer was in Cuba.

Congo en Bolivia

Dit is de laatste periode van Che's leven, waarin hij tevergeefs een revolutie probeert te ontketenen in Congo en later Bolivia. Hij wordt door het Boliviaanse leger, met steun van de CIA, in 1967 vermoord.

Anderson

Vlak voor zijn vertrek naar Congo liet Che een manifest achter, dat volgens Anderson beschouwd kan worden als 'the crystallization of his doctrine.'¹⁰⁴ Hierover zegt Anderson: 'It is difficult not to feel that Che was rendering an account of his own revolutionary transformation. He had sublimated his former self, the individual, and he had reached a mental state through which he could consciously sacrifice himself for society and its ideals.'¹⁰⁵ Wederom ziet Anderson dus een voorbeeld van de nieuwe identiteit die Che zichzelf had aangemeten in de jaren op Cuba. Na de mislukking in Congo vertrok Che naar Bolivia, terwijl hij altijd had gezegd een Argentijnse revolutie op gang te willen brengen. Volgens Anderson is de vraag wíe de keuze voor Bolivia had gemaakt 'perhaps the most crucial single question about the life of Ernesto [...] that still remains unsatisfactorily answered.'¹⁰⁶ Anderson geeft verklaringen van verschillende belangrijke personen uit die tijd, maar concludeert met: '[s]o, it would appear that Fidel himself persuaded Che to start the struggle in Bolivia.'¹⁰⁷ Anderson is dus van mening dat Fidel met de optie voor Bolivia is gekomen en Che hiervan heeft kunnen overtuigen.

Anderson bespreekt de periode van Che's arrestatie tot aan zijn executie in detail. Hij eindigt met: 'On October 9, 1967, at the age of thirty-nine, Che Guevara was dead.'¹⁰⁸ In de epiloog bespreekt Anderson verder nog de gebeurtenissen uit de levens van Che's naasten na diens dood en de erfenis die Che heeft achtergelaten. Zo zegt hij: 'Che's unshakable faith in his belief was made even more powerful by his unusual combination of romantic passion and coldly analytical thought. This paradoxical blend was probably

¹⁰⁴ Anderson, *Che Guevara*, 601

¹⁰⁵ Ibidem.

¹⁰⁶ Ibidem 647.

¹⁰⁷ Ibidem 648.

¹⁰⁸ Ibidem 710.

the secret of the near-mystical stature he acquired.¹⁰⁹ En: ‘Che’s rehabilitation as a saintlike presence in Cuba reached its apotheosis with the return of his remains to Cuban soil.’¹¹⁰ Anderson sluit af met een zin die hij op een telefooncel geschreven zag staan, vlak nadat Che’s lichaam was opgegraven in 1997: ‘Che – Alive as they never wanted you to be’.¹¹¹

Castañeda

Castañeda is veel stelliger dan Anderson in zijn aanname dat Fidel met het idee van een guerrilla in Bolivia kwam: ‘The guerrilla campaign in Bolivia was intended and designed for Che Guevara.’¹¹² Een belangrijk verschil met Anderson dus, die de lezer óók naar deze conclusie stuurt, maar op een indirecte manier. Castañeda zegt over de plek die de Cubanen hadden uitgekozen als standplaats voor de revolutie: ‘The worst possible place for a guerrilla *foco*.’¹¹³ Zijn kritiek op deze revolutiepoging vervolgt hij met: ‘Che’s expedition never recovered from its ill-starred beginnings. It lurched from crisis to crisis.’¹¹⁴ De revolutie bevatte een ‘fatal mistake’¹¹⁵ en ‘two devastating errors.’¹¹⁶ Castañeda laat verder in dit betreffende hoofdstuk zijn kritiek niet ongekend.

In de periode vóór Che’s arrestatie ziet Castañeda Che’s dood al eerder aankomen: ‘His fate was fast approaching. Che did not have a death wish, but since his early youth he had yearned for a Christlike destiny: an exemplary sacrifice. He would soon achieve it.’¹¹⁷ Castañeda heeft al vaker Che met Jezus vergeleken, maar geeft geen bewijs voor de ‘wens’ van de jonge Che om als martelaar te sterven. Volgens de biograaf kwam zo’n dood Fidel ook goed uit: ‘If Fidel Castro did at some point contemplate a rescue operation, he might well have decided that a Che martyred in Bolivia would better serve the Revolution than a Che living frustrated and discouraged in Havana.’¹¹⁸ Castañeda eindigt weer met een vergelijking tussen Jezus en Che en het feit dat Che’s lot

¹⁰⁹ Ibidem 724, zie bijlage 2 voor het gehele citaat.

¹¹⁰ Anderson, *Che Guevara*, 726.

¹¹¹ Ibidem 730.

¹¹² Castañeda, *Compañero*, 339.

¹¹³ Ibidem 352.

¹¹⁴ Ibidem.

¹¹⁵ Ibidem 354.

¹¹⁶ Ibidem 358.

¹¹⁷ Ibidem 352.

¹¹⁸ Ibidem 386.

vastlag:¹¹⁹ ‘Thus ended the calvary of Che Guevara; and (...) began the resurrection and the myth.’¹²⁰

2.3 – *Intentie auteurs*

Beide auteurs hebben een voorwoord en epiloog geschreven, waarin hun intentie naar voren komt. Anderson geeft aan dat zijn belangrijkste uitdaging het doorbreken van Che’s heiligenstatus op Cuba was.¹²¹ De biograaf zegt over Che dat ‘[he] has been both canonized and demonized. [...] But neither school of opinion will ever be able to claim him entirely’.¹²² Daaruit valt op te maken dat Anderson vooral een realistisch beeld van Che wilde scheppen: niet als held of duivel, maar ‘gewoon’ hoe hij was.

Castañeda ziet Che vooral als icoon van de jaren zestig. Che werd een legende, een mythe – waarbij, volgens Castañeda, voornamelijk zijn positieve kant werd benadrukt. De slechte kant van Che zou niet tot een heldenstatus kunnen leiden.¹²³ Castañeda geeft verder aan dat Che de helden- en cultstatus niet zonder de context van zijn tijd had kunnen behalen: ‘Che himself, in a time less idealistic and turbulent, would have passed unnoticed.’¹²⁴ Maar tegelijkertijd geeft Castañeda aan dat een ander persoon in dezelfde tijd het ook niet zou zijn gelukt om een dergelijke status te krijgen. Het lijkt er dus op dat Castañeda vooral wil ‘debunken’: aan de ene kant laat hij Che’s slechte eigenschappen zien; aan de andere kant geeft hij de context, waaraan Che zijn status heeft te danken, weer.

¹¹⁹ Voor het gehele citaat zie bijlage 2.

¹²⁰ Castañeda, *Compañero*, 390.

¹²¹ Anderson, *Che Guevara*, xii.

¹²² Ibidem xv.

¹²³ Castañeda, *Compañero*, xiv.

¹²⁴ Ibidem xv.

Conclusie

Hoewel beide auteurs een beschrijving van Che's volledige leven hebben gegeven, zijn de twee biografieën toch twee verschillende verhalen. Door bepaalde gebeurtenissen juist wel of niet te noemen en vooral door de toon waarop geschreven is, hebben de biografen ieder voor een bepaald standpunt gekozen. Wat opvalt in de biografie van Anderson, is dat deze auteur vooral de transformatie van Che's identiteit beschrijft. Che was eerst een gewone Argentijnse jongen, maar veranderde langzaam in een succesvolle revolutionair. Volgens Anderson was deze revolutionair als een wetenschapper op zoek naar het tegengif voor de problemen die hij in zijn tijd in het buitenland tegen kwam – kortom, de revolutie als tegengif voor het probleem van het Amerikaanse imperialisme. Castañeda beziet Che's leven op een andere manier. Hij beschrijft Che constant als iemand die een duidelijke lotsbestemming voor ogen had. Volgens Castañeda zag Che als kind dat lot al en was een Christusachtige dood hier onderdeel van. Het belangrijkste verschil tussen de biografieën is dus dat de eerste biograaf een geleidelijke identiteitstransformatie beschrijft; de tweede het leven van iemand die zijn lot al had gekozen. Dit blijkt ook uit de toon waarop ze schrijven: Castañeda ziet veel aanwijzingen in Che's jeugd voor de man die Che wordt. Anderson doet dat in veel mindere mate.

Kenmerken van heldenepen zijn in beide biografieën terug te vinden. Zo sluit Campbells definitie van de monomythe gedeeltelijk aan op Andersons verhaal. Anderson laat Che's tocht duidelijk zien door de beschrijving van Che's revolutionaire transformatie. De *'fabulous forces'* waar Campbell over spreekt, zouden gezien kunnen worden als de revolutionaire kwaliteiten die Che tijdens de strijd ontwikkelt. Ook wordt een beslissende overwinning geboekt. Voor wat betreft de relatie tussen de monomythe en de maatschappij, past Andersons beschrijving beter bij Campbells definitie van de moderne held. Zo ziet Anderson Che's keuze om naar Congo te gaan in eerste instantie als een intrinsieke: Che zag de noodzaak om persoonlijk de revolutie te verspreiden, aangezien het anderen niet lukte. Campbell zegt over de moderne held dat hij de maatschappij moet leiden, in plaats van andersom. Dat aspect is dus in Andersons biografie terug te vinden.

Daarnaast past deze biografie ook duidelijk bij Conway's beschrijving van de romantische held. Anderson beschrijft Che immers als een echte revolutionair, die op zoek gaat naar politieke en economische vrijheid. Bovendien noemt Anderson

voorbeelden waaruit blijkt dat Che een man van het volk is, bijvoorbeeld wanneer Che er op staat dat hij geen privileges krijgt. Anderson probeert daarnaast de menselijke kant van Che te laten zien, wat ook past bij de romantische held. Hij doet dat door zich meer op persoonlijke gebeurtenissen te richten, terwijl Castañeda vaker de politieke situatie beschrijft. Andersons boek bevat dus duidelijk kenmerken van heldenepen.

Castañeda's biografie ligt wat gecompliceerder. Hij probeert de pogingen van Che's naasten, die Che als een held in de geschiedschrijving willen neerzetten, tegen te gaan. Hij doet dat door de menselijke en minder positieve kant van Che te laten zien. Daarnaast beoordeelt Castañeda Che constant op diens gekozen politieke beslissingen. Sowieso geeft Castañeda bij veel gebeurtenissen een uitgebreide politieke context. Hoewel Castañeda ook regelmatig de positieve eigenschappen van Che laat zien, komt uit zijn verhaal daardoor wel vaak kritiek op Che én de Cubaanse revolutie naar voren. Het lijkt er op dat Castañeda vooral wil 'debunkten': laten zien dat Che niet de held was die iedereen voor ogen had. Hij doet dat door Che te beschrijven als een 'gewoon' iemand met een duidelijk lot voor ogen, die als het ware zelf zijn dood had gekozen. Zijn daden waren geen heldendaden; hij had geen fantastische heldeneigenschappen – hij had gewoon een doel voor ogen. Maar juist daardoor schrijft Castañeda het standaardverhaal van een held.

De helden van Campbell en Conway hebben namelijk een lotsbestemming en moeten hun doel door middel van een moeilijke tocht bereiken. Dat doet Castañeda's Che óók. Juist doordat Che volgens de biografie constant verkeerde beslissingen nam, blijkt dus dat het Che vooral om zijn doel ging – net als de helden die moed moeten tonen om te slagen. Campbells definitie van de monomythe is echter minder van toepassing op Castañeda's verhaal dan op dat van Anderson. De speciale krachten en de beslissende overwinning zijn niet duidelijk terug te vinden in het boek, omdat Castañeda Che probeert te 'debunkten'. Zijn Jezusachtige dood lijkt wel op Campbells beschrijving van de terugkeer van de held: het doel is bereikt, maar daardoor wordt hij nu vervloekt. Verder past ook hier Conway's romantische held het beste bij Castañeda's beschrijving. Castañeda laat door het 'debunking' namelijk heel duidelijk zien dat Che een gewone man van het volk was. Het belangrijkste is echter dat Castañeda Che's speciale lotsbestemming en zijn tocht toont, wat de belangrijkste kenmerken van heldenepen zijn. Ondanks zijn pogingen om Che minder speciaal te maken, zet Castañeda dus duidelijk een heldenverhaal neer.

Beide biografieën bieden zodoende een interessant perspectief op heldenepen. Uit dit onderzoek blijkt dat kenmerken van heldenepen op allerlei manieren terug kunnen komen in een verhaal – zelfs als de auteur dit bewust tracht te vermijden. Dit is echter slechts een vergelijking van twee biografieën dertig jaar na Che's dood. Interessant zou een onderzoek zijn naar het voorkomen van kenmerken van heldenepen in biografieën vlak na en lang na zijn dood. Zou er veel verschil zitten in biografieën uit twee verschillende perioden? Voor nu kan in ieder geval geconcludeerd worden dat Che een blijvende icoon is – maar toch ook wel de held van de roerige jaren zestig.

Literatuurlijst

- Anderson, J.L., *Che Guevara. A Revolutionary Life* (Londen 2010)
- Caine, B., *Biography and History* (New York 2010)
- Campbell, J., *The Hero With a Thousand Faces* (New Jersey 1968)
- Castañeda, J., *Compañero. The Life and Death of Che Guevara* (Londen 1997)
- Conway, J.K., *When Memory Speaks* (New York 1998)
- Zimmerman, M., 'Che Guevara and the Cuban Revolution', *Latin American Research Review*, 34 (1999) 197-208.

Foto's:

Voorkant

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:CheHigh.jpg> (laatst geraadpleegd op 30 juni 2012).

Kaft biografie Anderson

<http://www.borders.com.au/book/che-guevara-a-revolutionary-life/7598939> (laatst geraadpleegd op 30 juni 2012).

Kaft biografie Castañeda

<http://www.bol.com/nl/p/che-guevara/1001004001100684> (laatst geraadpleegd op 30 juni 2012).

Bijlage 1: Hoofdstukindeling

Anderson

Part 1: Unquiet Youth

A Plantation in Misiones
The Dry Climate of Alta Gracia
The Boy of Many Names
His Own Man
Escape to the North
I Am Not the Person I Was Before
Without Knowing Which Way Is North
Finding North
Days without Shame or Glory
A Terrible Shower of Cold Water
My Proletarian Life
God and His New Right Hand
The Sacred Flame within Me

Part 2: Becoming Che

A Disastrous Beginning
Days of Water and Bombs
Lean Cows and Horsemeat
Enemies of All Kinds
Extending the War
The Final Push

Part 3: Making the New Man

The Supreme Prosecutor
My Historic Duty
We Are the Future and We Know It
Individualism Must Disappear
These Atomic Times
Guerrilla Watershed
The Long Good-Bye
The Story of a Failure
No Turning Back
Necessary Sacrifice

Castañeda

Childhood, Youth, and Asthma in Argentina
Years of Love and Indifference in Buenos Aires: Medical School, Perón, and Chichina
First Blood: Navigating Is Necessary, Living Is Not
Under Fire with Fidel
Our Man in Havana
The “Brain of the Revolution”: The Scion of the Soviet Union
“Socialism Must Live, It Isn’t Worth Dying Beautifully”
With Fidel, Neither Marriage Nor Divorce
Che Guevara’s Heart of Darkness

Betrayed by Whom in Bolivia?
Death and Resurrection

Bijlage 2 – Citaten

2.1 – *Studietijd, Castañeda p. 27*

‘the official silence on Celia’s sickness is the first of myriad attempts by the Cuban government and its partisans to rewrite the story of the hero’s life. (...) It would appear that revolutionary heroes cannot have embarrassing or painful episodes in their biographies. Perhaps one day it will become clear why Stalinism (...) acknowledges the existence only of villains or saints. It seems to have no room for ordinary human beings who go on to become extraordinary figures owing to the confluence of their talents and their historical context’.

Castañeda p. 46

‘To judge by these accounts, Che’s politicization had grown by leaps and bounds, but it fell far short of that of an aspiring revolutionary. The essential quality of Che’s first political awakening in Buenos Aires persisted: he still had a moral (one might say youthful) vision of politics. His sensitivity to poverty, injustice, and arbitrariness weighed far more than culture or abstract knowledge. His approach remained naive and incomplete: indignation and common sense made up for serious deficiencies in analysis’.

2.2 – *Definitief vertrek uit Argentinië, Anderson p. 94*

‘Watching from the platform, Ernesto’s mother, Celia, clutched the hand of Roberto’s [Che’s broer] fiancée, Matilde, and said forlornly: “My son is leaving; I won’t see him again”. The conductor whistled and the train began to move out of the station. Everyone shouted good-bye and waved. As the train pulled slowly away, a lone figure separated itself from the throng and ran alongside the compartment where Ernesto and Calica [de vriend met wie Che op reis ging] sat. It was Celia, waving a handkerchief in the air. She said nothing, but tears ran down her face. She ran alongside the train until the station platform ended and she could run no more. Then the train was gone’.

Anderson p. 119

‘This passage [uit Che’s *Note on the Margin*] reveals the extraordinarily passionate – and melodramatic – impulses at work in Ernesto Guevara at the age of twenty-five. Powerful and violent, uncannily precognitive of his death and the posthumous exploitation of his legacy by many so-called revolutionaries, “Note on the Margin” must be seen as a decisive personal testimonial, for the sentiments it contained would soon emerge from the penumbra of his submerged thoughts to find expression in his actions’.

2.3 – *Macht op Cuba, Anderson p. 482-483*

‘This was the “scientific” discovery that Ernesto Guevara had been destined for, the culmination of a search that had begun with his work in medicine. Treating individuals’ illnesses had never been his real interest; his motivation had always been that of the researcher looking for a cure, or a means to prevent; and, as it had been with medicine, so it had become with politics. Searching, crossing solutions off the list of possibilities as he went – reformism, democracy, elections – he had found Marx, then Guatemala, then Cuba and the realization that the cure to society’s ills was Marxism-Leninism and that guerrilla warfare was the means to achieve it. (...) Scientific truth is a natural law not malleable by theories. In essence, Che was arguing that his formula for attaining socialism through armed struggle amounted to a scientific discovery, and that the discovery would lead to the end of injustice and the creation of a new form of man’.

2.4 – *Congo en Bolivia, Anderson p. 724-725*

‘Che’s unshakable faith in his belief was made even more powerful by his unusual combination of romantic passion and coldly analytical thought. This paradoxical blend was probably the secret of the near-mystical stature he acquired, but it seems also to have been the source of his inherent weaknesses – hubris and naïveté. Gifted at perceiving and calculating strategy on a grand scale, yet at a remove, he seemed incapable of seeing the small, human elements that made up the larger picture, as evidenced by his disastrous choice of Masetti to lead the Argentine *foco*. There, and in Cuba, the Congo, and Bolivia, the men he believed in consistently failed him, and he consistently failed to understand how to alter the fundamental nature of others and get them to become “selfless Communists”. But, along with his mistakes, what is most remembered about Che is his personal example, embodying faith, willpower, and sacrifice’.